

Social Security of Agricultural Workers in France and Türkiye

Derya Balcı^{1,a,*}, Sema Gün^{2,b}

¹Ankara University Graduate School of Natural and Applied Sciences Department of Agricultural Economics, 06110 Ankara, Türkiye

²Ankara University Department of Agricultural Economics, 06110 Ankara, Türkiye

*Corresponding author

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p><i>Review Article</i></p> <p>Received : 03.10.2023 Accepted : 21.11.2023</p> <p>Keywords: Agriculture France Türkiye Social security Agricultural workers</p>	<p>Agricultural production is carried out under natural conditions and depends on the conditions of the seasons. For this reason, the agricultural sector is inherently a sector with high levels of dangerous and physical risks. Workers in the agricultural sector are exposed to dangerous and physical risks during their activities and may also be excluded from social protection. As in other sectors, agricultural workers and their dependent families should also benefit from social protection. In the world, social security first emerged in the industrial sector and then started to be implemented in the service and agricultural sectors. The United States of America was the first country to support social security with a law in 1935, and although the first version of the law excluded the agricultural sector, the agricultural sector was included in social security with new regulations made in the law over time. This study analyses how social security is provided in the agricultural sector in France and Turkey by using laws and findings from the literature. France is one of the leading agricultural producers in the European Union and has comprehensive social security arrangements for the agricultural sector. To ensure social security in the agricultural sector, an agricultural social protection system is used. This system operates under the joint supervision of the ministries of agriculture, economy, finance and development. In Turkey, various arrangements have been made over the years to include the agricultural sector in social security. However, a compulsory social security system that fully covers the agricultural sector could not be established in all periods of regulation.</p>

Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 11(11): 2194-2200, 2023

Fransa ve Türkiye’de Tarımda Çalışanların Sosyal Güvenliği

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
<p><i>Derleme Makalesi</i></p> <p>Geliş : 03.10.2023 Kabul : 21.11.2023</p> <p>Anahtar Kelimeler: Tarım Fransa Türkiye Sosyal güvenlik Tarım çalışanları</p>	<p>Tarımsal üretim doğal koşullarda yapılan ve mevsimlerin koşullarına bağlı olan ürettir. Bu nedenle tarım sektörü doğası gereği tehlikeli ve fiziksel risklerin fazla olduğu bir sektördür. Tarım sektöründe çalışanlar faaliyetleri sırasında tehlikeli ve fiziksel risklere maruz kaldıkları gibi sosyal korumanın dışında da tutulabilmektedir. Tarımda çalışanlar ve bakmakla yükümlü oldukları ailelerinin de diğer sektörlerde olduğu gibi sosyal korumadan yararlanması gerekmektedir. Dünyada sosyal güvenlik ilk olarak sanayi sektöründe ortaya çıkmış ve sonrasında hizmet ve tarım sektörlerinde de uygulanmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri sosyal güvenliği 1935 yılında yasayla destekleyen ilk ülke olmuş, yasanın ilk halinde tarım kesimini dışlamışsa da zamanla yasada yapılan yeni düzenlemelerle tarım kesimi sosyal güvenliğe dâhil edilmiştir. Bu çalışmada, Fransa ve Türkiye’deki yasalar ve literatürden elde edilen bulgular kullanılarak, tarım sektöründe sosyal güvenliğin nasıl sağlandığı incelenmiştir. Fransa’nın tarım alanı 27.476.930 hektar olup Avrupa Birliği’nin en büyük tarımsal alanına sahip ülkesidir. 2020 yılı verilerine göre Avrupa Birliği ülkeleri içinde en büyük tarım üreticisi ülke konumunda olan Fransa, tarımsal ürün ihracatında birlik içinde üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca Fransa tarım sektörü için kapsamlı sosyal güvenlik düzenlemelerine sahip bir ülkedir. Tarım sektöründe sosyal güvenliği sağlamak için, tarımsal sosyal koruma sistemi kullanılmaktadır. Bu sistem, tarım, ekonomi, maliye ve kalkınma bakanlıklarının ortak gözetimi altında çalışmaktadır. Türkiye’de de yıllar içinde tarım sektörünü sosyal güvenliğe dâhil etmek için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, tüm düzenleme dönemlerinde tarım sektörünü tamamen kapsayan zorunlu bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulamamıştır.</p>

^a deryabalci32@gmail.com

^b <https://orcid.org/0000-0001-7099-9356>

^b gun@agri.ankara.edu.tr

^b <https://orcid.org/0000-0002-3135-603X>

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

Giriş

Tarım, her tür ürünün yetiştirilmesi, hasat edilmesi ve birincil işlenmesi, hayvanların yetiştirilmesi ve bakımı, bahçelerin ve fidanlıkların bakımı ile bağlantılı her türlü işleri içeren faaliyetlerdir, bu faaliyetlerde geçici veya daimi olarak çalışan herhangi bir kişi ise tarım işçisi olarak tanımlanmaktadır (ILO, 2000). Türk Sosyal Güvenlik Sistemi içinde 2926 sayılı “Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Yasası”, tarımsal faaliyette bulunanları tanımlamıştır. Bu yasadaki tanıma göre tarımsal faaliyette bulunanlar: “kendi mülkünde, ortağa veya kiraya tutma veya kiralama yoluyla başkalarının mülkünde, kamuya ait alanlarda ekim, dikim, üretim, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veya doğrudan doğadan yararlanarak bitki, orman, hayvan ve su ürünlerinin üretimini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiriciler tarafından korunmasını, taşınmasını veya bu ürünlerden farklı bir şekilde faydalanmak yoluyla kendi adına ve hesabına faaliyet gösteren kişilerdir” (Resmi Gazete, 1983a). Tarım kesiminde çalışanlar işlerinin zorlu doğası gereği iş kazası, hastalık gibi tehlikeli ve fiziksel risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Koruyucu ekipman, su, hijyen işlemleri ve sağlık tesislerine erişim eksikliği, zor çalışma koşulları, kötü tasarlanmış alet ekipman ve kötü hava koşullarıyla karşı karşıya kaldıkları gibi tarım işçileri, sosyal güvenlik yasaları ve işgücü piyasasından dışlanmaktadır. Ayrıca, bazı tarım çalışanları tüm yıl birkaç ay boyunca kazandıkları gelire bağımlı oldukları için de bu süre içinde hastalanır veya iş göremez hale gelirse bu durum onlar için olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (ILO, 2022a). Tarımsal faaliyetler, üretim sürecinde doğal koşullardan etkilenmektedir ve mevsimsel koşullara bağlıdır. Bu özelliğiyle tarım sektörü, diğer sektörlerden ayrılan kendine özgü bir konuma sahiptir. Tarımsal faaliyetlerin doğal koşullarda gerçekleştirilmesi, tarım çalışanlarını birçok riskle karşı karşıya getirmektedir. Tarım işçileri, diğer sektörlerdeki çalışanlar gibi sosyal güvenlik altında olmaları gereken bir kesimdir. Bu nedenle, tarım çalışanlarına sağlanması gereken koruma ve güvenceler büyük önem taşımaktadır.

Sosyal güvenliğin sağlanmasında özel önlemlerin veya herhangi bir yasayla desteklenmemiş önlemleri de içeren sosyal güvenlikten daha geniş ve kapsayıcı önlemlerin uygulanması sosyal koruma olarak değerlendirilmektedir (Bonilla-Garcia ve Gruat, 2003) Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sosyal korumayı, çocuk ve aile yardımları, analık koruması, işsizlik yardımı, iş kazası, hastalık, tıbbi bakım, yaşlılık, sakatlık ve ölüm yardımlarını içeriğinde barındıran, yaşam döngüsü boyunca yoksulluk, savunmasızlık ve sosyal dışlanmayı azaltmak ve önlemek için tasarlanmış politika ve programlar dizisi olarak tanımlamaktadır (ILO, 2019).

Dünyada modern anlamda sosyal güvenlik sistemi ilk olarak sanayi devriminin işçi sınıfı üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek amacıyla 19. yüzyıl sonlarında Almanya’da kurulmuştur. Sosyal yardım ve hizmetler öncelikle gelişmiş ülkelere, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise bütün ülkelere yayılmıştır. Sosyal güvenlik öncelikle sanayi sektöründe, sonra hizmet sektörü ve tarım sektöründe uygulanmaya başlanmıştır (Anonim, 2022). Sosyal güvenlik kavramına ilk olarak Sovyetler Birliği’nde 1918 yılında çıkarılan bir kararnamede yer verilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri 1935 yılında işçiler için yaşlılık ve ölüm sigortası ve işsizliğe karşı birtakım önlemleri içeren sosyal güvenlik yasasını çıkarmıştır (Akkaya, 2000). Fakat bu yasadaki tarımsal emek dışlanmış, sonra çıkarılan yasalar tarım kesimini de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Başlangıçta sosyal güvenlik yasasından tarım işçilerinin dışlanmasının nedenleri ilk olarak idari zorluklara dayandırılmıştır. Sektörün mevsimsel karakteri, işçilerin yüksek derecede hareketliliği, çok sayıda işveren bulunması ve bunların dağınık konumlarda olması gibi nedenler tarım işçilerinin sosyal güvenlik yasasına dâhil edilmesinde yönetimin karşılaşacağı problemler olarak belirtilmiştir (Altmeyer, 1940). Dünyada yaşanan gelişmelerin ardından sosyal güvenlik konusu uluslararası metinlerde de yer bulmuştur. ILO’nun sözleşmelerinden olan 1952 yılında kabul edilen “102 Sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları” sözleşmesini onaylamak isteyen ülkelerin; hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, sakatlık, ölüm ve aile ödenekleri gibi sosyal güvenlikle ilgili dokuz riskten en az üç tanesine karşı koruma güvencesi sağlaması zorunluluğu getirilmiştir. Sosyal güvenliğe ilişkin diğer ILO sözleşmeleri ise 1962 yılında kabul edilen “118 Sayılı Vatandaşlarla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit Muamele Yapılmasına İlişkin Sözleşme” ile 1982 yılında kabul edilen “157 Sayılı Sosyal Güvenlik Haklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme”dir (Yenihan, 2017). Türkiye tarafından henüz onaylanmayan 2003 yılında yürürlüğe giren “184 No’lu Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Sözleşme” ise tarım çalışanlarına yönelik önemli düzenlemeler getirmiştir (Patır, 2021). Bu sözleşmede tarım işçilerinin iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı koruma kapsamına alınması, mesleki risk ve kazalara karşı sigorta ve sosyal güvenlik rejimine dâhil edilmesi yer almaktadır (ILO, 2022b).

Sosyal güvenlik, mesleki, fizyolojik ve sosyo-ekonomik herhangi bir riske maruz kalma sonucunda çalışma ve gelir elde etme olanağını geçici veya sürekli olarak kaybeden kişilere insan onuruna yakışır şekilde yaşamını devam ettirebilmesi için sağlanan önlemler ve katkılardır. Sosyal yardımlar, sosyal hizmetler ve sosyal sigortalardan oluşan organizasyonlarla yürütülen sosyal güvenlik, toplumun belirli koşullarda ve belirli nitelikte kesimlerini kapsamaktadır (Akpınar, 2009). Sosyal güvenlik, çalışma hayatının diğer alanlarında olduğu gibi mesleğin doğası gereği birçok riski barındıran tarım sektöründe bu işi yapanlar için de bir gerekliliktir. Avrupa Birliği’nin önde gelen tarım üreticilerinden olan Fransa, tarımda sosyal güvenlik sisteminde uzun bir geçmişe sahip olmanın yanı sıra sosyal güvenlik sistemi içine geniş bir tarım kesimini de dâhil etmektedir. Sağlanan faydalarla tarım kesimini sosyal bir korumaya almaktadır. Fransa’da sosyal sigorta sisteminin geçmişi 1928’lere uzanmaktadır. 1935 yılında tarım kesimi için sosyal güvenlik sistemini sağlayan tarımsal sosyal koruma olarak da adlandırabileceğimiz tarımsal sosyal karşılıklılık, MSA (Mutualité Sociale Agricole) oluşturulmuştur. Tarımsal sosyal karşılıklılık (Mutualité Sociale Agricole) ifadesinde “karşılıklılık”; yüksek kalitede sosyal koruma sağlamak için gönüllülük esasına dayalı çok sayıda kişinin özverili

çalışmasının ürünüdür. Bireysel inisiyatifin yanı sıra kolektif karar alma anlamına da gelmektedir. Bilgi kadar kaynakların da bir araya getirilmesi anlamındadır (Anonymous, 2023). 1935 yılında tarım kesimine sosyal güvelik sağlamak için oluşturulan MSA'nın sosyal güvenlik sağladığı kesim zamanla genişlemiştir. Üyelığın zorunlu olduğu MSA, tarım kesiminde ücrete tabi tarım işçileri ve tarım mesleğini kendi nam ve hesabına yürüten çiftçilere sosyal güvenlik sağlamaktadır. Fransız iş yasası tarımda sağlık ve güvenliğe ilişkin kapsamlı bir yasama yaklaşımı sunmaktadır. Tarım sektöründe ücrete tabi olanlar ve kendi hesabına çalışanların üye olduğu MSA ve bu üyelikle sağlanan sağlık ve güvenliğe ilişkin yardımlar Fransız Kırsal ve Deniz Balıkçılığı Yasasında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Türkiye'de tarım kesiminde çalışanların büyük çoğunluğunun sosyal güvenceleri bulunmamaktadır ve genel olarak iş hukukuna da tabi değildirler. İş hukukuna tabi olma sayı ile sınırlandırılmıştır. Tarım işçilerinin sosyal güvenliği ile ilgili düzenlemeler sosyal güvenlik sistemi içinde yer almaktadır. Buna göre, tarımda çalışma şekli işçi ve kendi hesabına çalışanlar olarak ayrılmıştır. Türkiye'de tarım işçileri 1964 yılında yürürlüğe giren 506 sayılı yasa ile "Tarımda Hizmet Akdi ile Sürekli Çalışan Tarım İşçileri" sigorta sistemi içine dâhil olarak bu sistemin sağladığı sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanmışlardır. Bu sistemin içine almadığı süreksiz tarım işçileri 1983 yılında 2925 sayılı "Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Yasası" ile sosyal güvenlik sistemi kapsamına alınmışlardır. Bu yasa ile aynı tarihte çıkarılan 2926 sayılı "Tarımda Kendi Adına Ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Yasası" ile tarımda kendi nam ve hesabına çalışanlar sigorta sistemi içine dâhil edilmiştir.

Bu çalışmada, Fransa ve Türkiye'de tarım sektöründe çalışanların sosyal güvencesiyle ilgili yasalar ve bu yasaların sağladığı haklar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca Fransa ve Türkiye'deki tarım işçilerinin sosyal güvenlik durumu karşılaştırılmakta ve tarım işçilerinin daha kapsamlı sosyal güvenceye erişimi için öneriler sunulmaktadır. Bu çalışmanın sonuçları, tarım sektöründe çalışanların sosyal güvenlik haklarının güçlendirilmesi ve korunması konusunda önemli bir temel oluşturabilir.

Fransa'da Tarımda Çalışanların Sosyal Güvenliği

Tarım işleri, Fransız Kırsal ve Deniz Balıkçılığı Yasasında; hayvansal veya bitkisel üretim döngüsüne giren işler, tarım topraklarını iyileştirme işleri ve bu işlerin gerçekleştirilmesi için gerekli yardımcı işlerin yanı sıra bu işlerin yürütülmesi için gerekli olan peyzaj çalışmaları da dâhil olmak üzere park ve bahçelerin oluşturulması, restorasyonu ve bakımı için yapılan çalışmalar olarak tanımlanmıştır (Anonymous, 2022a). Tarım, bir dizi çalışma ortamının yan yana olmasıyla karakterize edilen bir sektördür. Dolayısıyla hem günlük hem mevsimsel olarak aynı anda birden fazla iş sürecini içermektedir. Ayrıca tarım işlerinin birçoğunun açık havada yapılması bu meslekle uğraşanları farklı iklim koşullarıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu özellikler nedeniyle tarım işlerinde ve tarım işyerlerinde güvenlik ve sağlık önlemlerinin uygulanması zorlaşmaktadır. İşin mevsimsel doğası gereği belirli dönemlerde belirli işlerin acil yapılmasının gerekliliği, aynı kişi tarafından yapılması gerekli işlerin

çeşitliliği, işçilerin yaşam alanları ile işyerleri arasındaki uzaklık, hayvanlar ve bitkilerle temas sonucu işçilerde, zehirlenme, enfeksiyonlar, alerjiler ve kimyasal ve biyolojik ürünlerin kullanımı sonucu çeşitli sağlık sorunlarının ortaya çıkması (ILO, 2000) tarım işçileri için sosyal güvenlik ve sosyal korumayı zorunlu hale getirmektedir. Tarım işlerinde meydana gelen başlıca hastalıklar arasında; evcil veya vahşi hayvanlarla temas yoluyla bulaşan hastalıklar, solunum yolu enfeksiyonları, alerjiler, kanser, zehirlenme, açık havada çalışmadan dolayı temas eden hastalıklar, tekrarlayan işlerden kaynaklanan hastalıklar, uygun olmayan koşullarda çalışmaktan kaynaklanan hastalıklar, ağır yük taşıma ve aşırı uzun saatler çalışmaktan kaynaklanan kas-iskelet sistemi hastalıkları, gürültü ve titreşimden kaynaklanan hastalıklar sayılmaktadır. Tarım işçilerinin, iklim, fauna, yaşam koşulları, beslenme alışkanlıkları, hijyen standartları, eğitim düzeyi, mesleki eğitim, çalışma koşulları, teknolojik gelişmeler, hizmet kalitesi, hizmetlere erişim gibi nedenlerle hastalıkları ortaya çıkmaktadır. Bu hastalıkların ortaya çıkış nedenleri; ülkelerin gelişmişlik durumları, teknolojik gelişmeler, artan mekanizasyonla birlikte dünyada önemli farklılıklar göstermektedir. Örneğin tarım sektöründe iyi bir sosyal güvenlik sistemine sahip olan Fransa'da tarım sektöründe iş kazaları azalmakla birlikte iş kazası vakalarının en yüksek oranını mekanizasyon kaynaklı kazalar oluşturmaktadır (ILO, 2000).

Fransa'da tarımsal sosyal güvenlik sistemi olan MSA, Tarım, Ekonomi, Maliye ve Kalkınma Bakanlığı'nın ortak gözetimi ile çalışan ve tarımla bağları olan tüm nüfusu temsil eden, kamu hizmeti misyonuna sahip özel hukuka bağlı bir kuruluştur (Roudot ve Rosay, 2020). Bu kuruluş, devlet, çiftçiler, işverenler ve tarım işçilerinin tek bir organda yer almasını sağlamakta ve bu grupların üçlü düzenlemesiyle yönetilip finanse edilmektedir (ILO, 2000). MSA, tarımda ücretli çalışanlar ve kendi hesabına çalışanlar için zorunlu sosyal koruma planıdır. Sağlık, aile, yaşlılık, iş kazaları ve meslek hastalıkları gibi sosyal güvenliğin tüm dallarını yönetmektedir. MSA; çiftçiler, çiftlikler, işletmeler, kooperatifler, profesyonel tarım kuruluşları çalışanları, işverenler, tarım emeklileri ve tüm bu belirtilen kişilerin bakmakla yükümlü olduğu kişiler (çalışmıyorsa eş, çocuklar vb.) olmak üzere tarımla bağları olan tüm bireyler ve onların yararlanıcıları için sosyal güvence sağlamaktadır (Roudot ve Rosay, 2020; Anonymous, 2022b). Ayrıca tarım kesiminde çalışanlar için yasal sosyal koruma sağlamanın yanı sıra iş başındaki riskleri önlemekten ve tarım işçilerine, çiftçilere ve şirket yöneticilerine iş sağlığı hizmeti sağlamaktan da sorumludur (Anonymous, 2022c). Tarım sektöründeki çalışma koşulları hakkında bilgilerin geliştirilmesine ve sektörde iyileştirilmiş önleyici tedbirlerin alınmasına yardımcı olmaktadır (ILO, 2000). Sağladığı danışmanlıklar ve sağlık personeli ile tarımsal faaliyetlerde karşılaşılabilecek mesleki risklerin önlenmesi sorumluluğunu üstlenmektedir (Roudot ve Rosay, 2020). MSA, tarımdaki mesleki risklerin özel olarak ele alınmasından görevli olduğu için tarım işçileri MSA kapsamındadır (Anonymous, 2022d).

Fransa'da tarımda sosyal güvenliğe ilişkin düzenlemeler 1979'dan itibaren yasalarla desteklenmektedir (ILO, 2000). Fransa'da tarım kesiminin

sosyal koruma kapsamına alınması süreci şöyledir (Anonymous, 2022e):

- Sosyal sigorta 1928 ve 1930 yıllarında tüm çalışanlar için zorunlu hale gelmiştir. Ancak programı yöneten kuruluşların fazla olması uygulamayı zorlaştırmıştır. Yasa koyucu bu duruma müdahale ederek tarım sektöründeki üyelerin çoğunu tarımsal karşılıklı yardımlaşma dernekleri (Sociétés de Secours Mutuels Agricoles)'ne yönlendirmiştir.
- 1935 yılında MSA'nın sosyal kolu oluşturulmuştur. Başka bir deyişle gelecekteki MSA doğmuştur.
- 1951 ve 1958 yıllarında tarım işçileri için yaşlılık sigortası kademeli olarak uygulamaya konulmuştur.
- 1952 yılında çiftçiler için yaşlılık sigortası oluşturulmuştur.
- 1960 yılında maliye yasasında tarımsal sosyal yardımlar için ek bütçe Budget supplémentaire pour les prestations sociales agricoles (BAPSA) oluşturulmuştur. Aynı yıl, sağlık hizmetlerine erişim konusunda mali yardım sağlamak için Sağlık ve sosyal hizmetlere yönelik olarak Système de santé et de services sociaux (ASS) başlatılmıştır.
- 1961 yılında çiftçiler için sağlık sigortası Assurance maladie des exploitants agricoles (AMEXA) oluşturulmuştur.
- 1966 yılında serbest sigortacı seçimiyle birlikte çiftçi kaza sigortası Assurance accidents des exploitants agricoles (AAEXA) oluşturulmuştur.
- 1972 yılında tarımda çalışanlar için iş kazaları, işe gidiş geliş ve meslek hastalıklarını kapsayan zorunlu sigorta planı oluşturulmuştur.
- 2002 yılında geliri bulunmayan tarım mesleği sahiplerine iş kazaları ve meslek hastalıkları için zorunlu sigorta reformu ve MSA tarafından yönetilen mesleki risklerin önlenmesi için bir fon kurulmuştur.
- 2003 yılında tarım işletmelerinin yöneticileri için zorunlu emeklilik planı oluşturulmuştur.

Fransız sosyal güvenlik sisteminde, farklı iş kollarında çalışanlar ile kendi mesleğini yürütenlere yönelik sosyal güvenlik programları bulunmasının yanı sıra tarımda maaşlı çalışanlar ile çiftçilere yönelik de ayrı program bulunmaktadır (Anonymous, 2022c). Bu programda tarım çalışanları olarak tanımlanan ücretli işçiler Kırsal ve Deniz Balıkçılığı Yasasının L722-20 maddesinde şu şekilde yer almaktadır (Anonymous, 2022a):

- Tarım işleriyle uğraşanlar, tarımsal işletmelerde veya çiftliklerde çalışan maaşlı işçiler ve en fazla iki sürekli çalışanı olan kırsal zanaatçılık işletmelerinin çalışanları,
- Av bekçileri, balıkçı bekçileri, orman bekçileri, bahçıvanlar, mülk bekçileri ve genel olarak girişimci statüsünde olmayan her türlü grup, şirketler veya şahıslar tarafından bahçelerin hazırlanması ve bakımı için istihdam edilen kişiler.
- Faaliyetlerini genellikle tarım işletmesinde yürüten bir çiftçinin hizmetinde olan hane halkı çalışanları,
- Ortakçılar,
- Özel tarım eğitim ve mesleki eğitim kurumlarında istihdam edilen öğretim elemanları,

- Yüksek kalitede sosyal koruma sağlamak için gönüllülük esasına dayalı kişilerin çalıştığı tarım kredi birlikleri ve aynı anlayışla hizmet veren tarımsal kuruluşların çalışanları, ziraat odaları, ulusal çiftlik yapılarını geliştirme merkezi, tarımsal kooperatifler, tarımsal kolektif çıkar şirketleri, çeşitli tarımsal şirketler, tarımsal birlikler, meyve yetiştiricileri olarak bilinen kooperatif şirketleri,
- Çıraklar ve İş Yasası Madde L. 962-4 hükümlerine tabi olarak, Kırsal ve Deniz Balıkçılığı Yasasının L722-20 6. maddesinde bahsedilen çiftliklerde, işletmelerde, kuruluşlarda ve gruplarda istihdam edilen tarımsal sosyal sigorta programı kapsamındaki stajyerler,
- Yöneticisi oldukları şirketlerin L. 722-1 maddesinin 1. ve 4. hükümlerinde yer alan tarım işleriyle uğraşan çiftlikler ve bu çiftliklerin uzantısı olan ürün işleme, paketleme, pazarlama amacıyla çiftçi tarafından işletilen her türlü kuruluş, çiftliklerde bulunan konaklama ve yiyecek için turistik tesisler, ormancılık işleri ve bu işlerin şirketleri kapsamında olması halinde, halka açık limitet şirketlerin yönetim kurulu başkanları, icra kurulu başkanları, genel müdürleri ve genel müdür yardımcıları ile limitet şirketlerin yöneticileri,
- Madde L. 722-1'in 1. ve 4. maddeleri kapsamına girdiğinde basitleştirilmiş anonim şirketlerin başkanları,
- Görev ödeneği almaları ve zorunlu bir sosyal güvenlik programı kapsamında olmamaları koşuluyla, madde 6 kapsamındaki yüksek kalitede sosyal koruma sağlamak için gönüllülük esasına dayalı kişilerin çalıştığı sigorta gruplarının yöneticileri,
- Ana sözleşmelerinde yönetim kurulunun çoğunluğunun tarım meslek örgütleri veya ziraat odaları tarafından atanan üyelerden oluşması öngörülen onaylı yönetim merkezleri ile yönetim ve muhasebe birliklerinin çalışanları.

Tarım işçileri için Fransız sosyal güvenlik sistemi aşağıdaki hakları kapsamaktadır (Anonymous, 2022a):

- Sağlık, annelik, babalık, engellilik ve ölüm sigortası
- İş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı sigorta
- Yaşlılık ve dul sigortası
- Aile, barınma yardımları

Tarım sektöründe kendi hesabına çalışan serbest meslek sahibi çiftçilere yönelik Fransız sosyal koruma programının kapsadığı kesim Fransız Kırsal ve Deniz Balıkçılığı Yasasının L.722-1 maddesinde tanımlanmıştır. Bu programın kapsadığı kesim, aşağıda belirtilen faaliyetlerde veya çiftliklerde, işyerlerinde veya işletmelerde çalışan serbest meslek sahibi çiftçiler için geçerlidir. Bu faaliyetler şunları kapsamaktadır (Anonymous, 2022a):

- Her türlü bitkisel ve hayvansal üretim yapan çiftlikler, eğitim çiftlikleri, tarım işletmecisi tarafından tarımsal ürünlerin işlenmesi, pazarlanması amacıyla faaliyet gösteren işletmeler, bu faaliyetlerin bir uzantısı olduğu durumlarda özellikle konaklama, turist kabul eden yapılar,

- Fransız Kırsal ve Deniz Balıkçılığı Yasasının L. 722-2 maddesinde tanımlanan hayvansal veya bitkisel üretim döngüsüne giren işler, tarım topraklarını iyileştirme işleri ve önceki işlerin yürütülmesi için gerekli yan işler ve bu işlerin yürütülmesi için gerekli olan peyzaj, inşaat işleri de dâhil olmak üzere park ve bahçelerin oluşturulması, restore edilmesi ve bakımı için çalışmaların yapıldığı tarım işçiliği şirketleri,
- Ormancılık işleri ve bu alanda çalışan şirketleri,
- Kabuklu deniz ürünleri yetiştiriciliği ve balık yetiştiriciliği işletmeleri ve benzeri kuruluşlar ile kararname ile belirlenmiş profesyonel deniz balıkçılığı faaliyetleri,
- Kararnamenin öngördüğü koşullar altında yerel gönüllülük esasıyla çalışan karşılıklı tarım sigorta şirketleri veya fonlarının acenteleri tarafından serbest meslek sahibi kişiler olarak gerçekleştirilen faaliyetler.

Tarım sektöründe serbest meslek sahibi çiftçilere yönelik sosyal koruma programının kapsadığı kesimin yürüttüğü faaliyetler, doğası gereği tarımsal olan faaliyetleri, yayım faaliyetlerini, turizmle ilgili faaliyetleri ve tarımla bağlantılı faaliyetleri içermektedir.

Fransa’da tarım kesiminde kendi hesabına çalışanlara yönelik sosyal güvenlik uygulamalarının kapsamı aşağıdakilerden oluşmaktadır (Anonymous, 2022a):

- Aile yardımları
- Sağlık, malullük ve analık sigortası,
- Yaşlılık ve dulluk sigortası,
- İş kazalarına ve meslek hastalıklarına karşı sigorta.

MSA sosyal koruma planında kendi hesabına çalışan çiftçiler için ölüm yardımı bulunmamaktadır (Roudot ve Rosay, 2020).

Türkiye’de Tarımda Çalışanların Sosyal Güvenliği

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, tarım sektöründe kurumsallaşmanın yaygın olmaması, tarım işçisi sınıfının olmaması, kendi hesabına çalışan aile işletmelerinin yoğun olması gibi nedenlerle tarımsal iş hukuku, iş hukukunun sadece bir yan dalı olarak kalmıştır (Kaya ve Gün, 2018). Türkiye’de tarım işçilerinin büyük çoğunluğunun sosyal güvenceleri olmadığı gibi genel olarak iş hukukuna da tabi değillerdir. 4857 sayılı İş Yasasının istisnalar başlıklı 4/a ve c maddelerinde 50’den az işçi çalıştırılan (50 dâhil) tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerlerinde veya işletmelerinde, aile ekonomisi sınırları içinde kalan tarımla ilgili her çeşit yapı işlerinde bu yasa kurallarının uygulanmayacağı belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2003). Dolayısıyla yasada tarım işleri çalışan kişi sayısına bağlı olarak bazı sınırlamalara tabi tutulmuştur. Böylece tarım işlerinde elli bir ve daha fazla işçi istihdam ediliyorsa, o işlerde İş Yasasının kuralları uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra bazı tarım işleri ise çalışan işçi sayısına bakılmaksızın yasanın kapsamında yer almaktadır. Yasanın 4. maddesinde belirtilen bu işler şunlardır (Resmi Gazete, 2003):

- Tarım sanatları ile tarım aletleri, makine ve parçalarının yapıldığı atölye ve fabrikalarda görülen işler,
- Tarım işletmelerinde yapılan yapı işleri,
- Halkın faydalanmasına açık veya işyerinin eklentisi durumunda olan park ve bahçe işleri,

Buna göre bir tarım işletmesinde tarım aletlerinin tamir ve bakımını yapan işçiler 4857 sayılı iş yasaı kapsamında iken, bu aletleri kullanan işçiler yasa kapsamı dışında bırakılmıştır (Akpınar, 2008). Türk sosyal güvenlik sistemi içinde tarım sigortalılık türlerinde tarım işçisi ve kendi hesabına çalışma (çiftçi, ortakçı, kiracı) olarak bir ayrıma gidilmiştir.

Türkiye’de tarım işçileri 1964 yılında yürürlüğe giren 506 sayılı “Sosyal Sigortalar Yasası” ile kısmen de olsa sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır. Bu yasa ile:

- Kamu sektöründe tarım ve orman işlerinde ücretle çalışanlar,
- Özel sektörde tarım ve orman işlerinde ücretle ve sürekli olarak çalışanlar,
- Tarım sanatlarına ait işlerde çalışanlar,
- Tarım işyerlerinde yapılan ve tarım işlerinden sayılmayan işlerde çalışanlar,
- Tarım işyeri sayılmayan işyerlerinin park, bahçe, fidanlık ve benzeri işlerinde çalışanlar,

sigorta kapsamına alınırken; yukarıda sayılanlar hariç tarım işlerinde çalışanlar sigortalı sayılmamıştır (Resmi Gazete, 1964). Yasa, özel sektörde tarım ve orman işlerinde süresiz çalışanları kapsamı dışında bırakmıştır (Yılmaz, 2004). Bu yasa ile işçiye; iş kazalarıyla meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık ve ölüm hallerinde sosyal sigorta yardımları sağlanmıştır (Resmi Gazete, 1964).

4857 sayılı İş Yasasının 111. maddesinde tarım işlerinden sayılacak işlerin esaslarından bahsedilmiştir. Ayrıca yasada kara ve su avcılığı ve üreticiliği ile bu yoldan elde edilen ürünlerin saklanması ve taşınması işleri de tarım işi olarak kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 2003). Özel sektöre ait tarım işlerinde hizmet akdiyle süresiz çalışanlar 506 sayılı yasa ile kapsam dışında bırakılmıştır. Süresiz tarım işçilerinin sosyal güvenliklerini sağlamak amacıyla 2925 sayılı “Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Yasası” çıkarılmıştır (Temir, 2020). Yasanın 2. maddesinde süresiz tarım işçileri istekte bulunmaları halinde sigortalı sayılabileceklerdir. Bu yasa ile de süresiz tarım işçilerinin sigortalılığı kendi isteklerine, taleplerine bırakılmıştır (Resmi Gazete, 1983b). Süresiz işler, 30 günden az süren işleri kapsamaktadır ve yapılan iş 30 günü aştığı durumlarda tarım işçisi kendi isteği olsa dahi sosyal güvenceden faydalanamayacaktır. Bu durum tarımda süresiz çalışan işçileri kısa süreler için sosyal güvenceden yoksun bırakacağından dolayı bu işçiler için olumsuz sonuç doğurmaktadır. 2925 sayılı yasa ile tarım işçilerine; iş kazası, hastalık, malullük, yaşlılık ve ölüm yardımları sağlanmıştır. 506 sayılı yasadaki farklı olarak 2925 sayılı yasaya tabi sigortalı olan bir tarım işçisi hakkında bazı olumsuz düzenlemeler yer almıştır. Buna göre; bu yasadaki analık sigortası uygulanmamıştır. 506 sayılı yasadaki ölen sigortalının eşi, çocukları, ana ve babasına da aylık bağlanırken bu yasa ile sadece ölen sigortalının eşine ve

çocuklarına aylık bağlanmıştır. Sigortalının iş kazası ve meslek hastalıkları halinde sağlanan yardımlardan yararlanabilmesi için iş kazasının yaşandığı tarihten en az 3 ay önce sigortalı olması gerektiğiyle ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Resmi Gazete, 1983b).

Tarım sigortalılık türlerinden bir diğeri 2926 sayılı "Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Yasası"dır. Bu yasa ile tarımda bağımsız çalışanlar, yani çiftçiler, zorunlu olarak sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır. Tarım işçileri "isteğe bağlı", toprak sahibi çiftçiler ise "zorunlu" sigortalı sayılmışlardır (Akpınar, 2008). Bu yasanın sağladığı edimler ise; hak sahiplerine malullük, yaşlılık ve ölüm hallerinde bu yasadaki yazılı şartlarla sosyal sigorta yardımlarıdır. 2926 sayılı yasayla "hastalık" sigortası kapsam dışında bırakılmıştır. Yasanın 3. maddesinde tarımsal faaliyette bulunanlar tanımlanmıştır. Buna göre tarımsal faaliyette bulunanlar; kendi mülkünde, ortaklık veya kiralama yoluyla başkalarının mülkünde, kamuya ait alanlarda ekim, dikim, bakım, üretim, yetiştirme ve ıslah faaliyetleriyle veya doğrudan doğruya doğadan yararlanmak amacıyla bitki, orman, hayvan ve su ürünlerinin üretimini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiriciler tarafından korunmasını, taşınmasını sağlayanlar veya bu ürünlerden başka şekilde faydalanmak üzere kendi adına ve hesabına faaliyette bulunanlardır. Yasanın 4. maddesinde sigortalı sayılmayanlar belirtilmiştir (Resmi Gazete, 1983a). 2926 sayılı yasa 5510 sayılı "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası"nın yürürlük tarihinden sonra da devam ettiği için 01.10.2008 tarihinden sonra tarımsal faaliyete başlayanlar 5510 sayılı yasa hükümlerine göre sigortalı sayılmaktadır (Patır, 2021).

4857 sayılı İş Yasası'nın 111. maddesinde tarım ve orman işlerinden sayılan işler sıralanmış, 2006 yılında kabul edilen 5510 sayılı yasadaki tarımsal işlerin tanımı yapılmamıştır. 5510 sayılı yasaya göre sigortalı sayılabilmek için sigortalının işveren veya işveren vekili ya da alt işveren tarafından işe alınıp, hizmet akdine tabi çalıştırılması gerekmektedir (Patır, 2021). Hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar içinde yer alan tarımsal faaliyette bulunanlar, 5510 sayılı yasa gereği sigortalı sayılmaktadır (Resmi Gazete, 2006). Yasanın 6. maddesinde sigortalı sayılmayanlar belirtilmiş ve bu maddenin "ı" bendinde özel sektörde tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süresiz işlerde çalışanlar bu yasa kapsamına alınmamıştır. Ancak 6111 sayılı yasa ile 5510 sayılı yasaya ilave edilen ek 5. madde ile söz konusu durum düzenlenmiş ve tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süresiz olarak çalışanların sigortalı olmaları sağlanmıştır. Bunlar hakkında yasanın, kısa vadeli sigorta kolları bakımından yalnız iş kazası ve meslek hastalığı sigortası, uzun vadeli sigorta kolları yönünden malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanacağı belirtilmiştir (Resmi Gazete, 2006).

Tarım sigortalılık türleri tarımda sürekli-süresiz çalışma ve kendi adına ve hesabına çalışma durumuna göre üç farklı yasayla düzenlenmiş ve ilgili kesime yönelik haklar getirmiştir. Yasalar tarımda çalışanlara sağladıkları sosyal güvenliği; tarım işçileri, çiftçiler, sürekli ve süresiz çalışan tarım işçileri olarak farklı ayrımlara tabi tutarken sağladıkları edimler yönüyle benzerlikler bulunmaktadır. Buna göre; malullük, yaşlılık ve ölüm bütün tarım

sigortalılık türlerinde ve 5510 sayılı yasanın ek 5. maddesinde uzun vadeli sigorta kolları yönünden sağlanan edimlerdir. İş kazası halinde sigorta yardımı yapılması 2926 sayılı yasa haricinde diğer yasalarda sağlanan yardımlardandır. Meslek hastalığına yönelik yardımlar 506 sayılı yasadaki ve 5510 sayılı yasanın ek 5. maddesinde kısa vadeli sigorta kolları yönünden sağlanan yardımdır. Hastalık yardımı, yalnızca 506 ve 2925 sayılı yasalarla sağlanmıştır.

Sonuç

Her türlü bitkisel ürünün yetiştirilmesi, hasat edilmesi, işlenmesi, hayvanların yetiştirilmesi ve bakımı ile bağlantılı tüm işleri içeren tarımsal faaliyetler; doğal ortamda yapılması, mevsimlerin koşullarına bağlı olması, mekanizasyon gerektirmesi, bazı kimyasal uygulamaları gerektirmesi nedeniyle bu işleri geçici veya kalıcı olarak yapan tarım işçileri için birtakım riskler oluşturmaktadır. Diğer alanlarda olduğu gibi tarım kesiminin de bu riskler karşısında yasalarla korunması gerekmektedir.

Fransa'da sosyal sigorta 1928 yılında başlamış, 1935'te MSA ortaya çıkmıştır. Tarım kesimi, bir sosyal güvenlik sistemi olan MSA tarafından korunmaktadır. MSA, tarım kesimine sosyal güvenliğe ek olarak bazı özel önlemlerin de uygulanmasıyla kapsayıcı sosyal koruma olanağı da vermiştir. Fransız sosyal güvenlik sisteminin tarımda maaşlı ve kendi hesabına çalışanlar olmak üzere iki ayrı planı bulunmaktadır. Üyelik zorunlu olduğu MSA, çiftçiler, çiftlikler, işletmeler, kooperatifler, profesyonel tarım kuruluşları çalışanları, işçi işverenleri, tarım emeklileri ve tüm bu belirtilen kişilerin bakımla yükümlü olduğu kişiler (çalışmıyorsa eş, çocuklar vb.) olmak üzere tarımla bağları olan tüm bireyler için sosyal güvence sağlamaktadır. Bu kurum ayrıca, tarımda çalışanlara yasal sosyal koruma sağlamanın yanı sıra tarım kesimi için iş başındaki riskleri önlemekten ve tarımda maaşlı işçilere, çiftçilere ve şirket yöneticilerine iş sağlığı hizmeti sağlamaktan da sorumludur. MSA, sağlık hizmetlerinin yanı sıra, analık, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalıklarını da içine alarak kapsamı genişletilmiştir. Böylece sağlık hizmetlerinin yanı sıra sosyal hizmet politikası da yürütmüştür.

Türkiye'de ilk olarak 506 sayılı yasayla tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle çalışanların zorunlu olarak sigortalılıkları sağlanmıştır. Sonrasında tarım işlerinde süresiz olarak hizmet akdiyle çalışanlar 2925 sayılı yasayla isteğe bağlı sigorta kapsamına alınmışlardır. Tarımda kendi adına ve hesabına çalışanlar (çiftçiler), 2926 sayılı yasa ile zorunlu olarak sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır. Çıkarılan yasalarla tüm tarım kesimi; maaşlı tarım işçileri, süresiz hizmet akdiyle çalışan işçiler ve kendi nam ve hesabına çalışanlar olmak üzere bir ayrıma gidilmiştir.

Türkiye'de çıkarılan yasalarda halen tarım kesimini kapsamlı bir şekilde ele alan ve tüm kesime sosyal güvenceyi zorunlu tutan bir yasa bulunmamaktadır. Dolayısıyla Fransa'da olduğu gibi tarım kesiminin büyük oranını kapsayan tek elden ve zorunlu sosyal güvence sağlayan bir yasal sistem bulunmamaktadır. Ayrıca Türkiye'de tarım kesimi için sosyal güvenlik yasaları sürekli olarak değişmektedir. Değişen bu yasalarda sağlanan yeni hakların yanı sıra bir önceki yasadaki var olan

hakların da kaldırıldığı sürekli değişen istikrarlı olmayan bir yasal sistem mevcuttur. Fransa'da tarım işçilerinin sosyal güvenlik sistemine dâhil olmaları zorunlu tutulmuştur. Türkiye'de ise özel sektörde tarım veya orman işlerinde süresiz çalışan işçilerin sigortalılığı kendi isteklerine bırakılmıştır. Süresiz işlerin otuz günden az olması ve dolayısıyla genellikle mevsimlik işleri kapsamaları nedeniyle de mevsimlik işin sonlanması durumunda işçiler, sigortalılıklarının devam edememesi gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Tarım çalışanlarının sosyal güvenceye sahip olmaları, gıda güvenesi ve tarım sektörünün sürdürülebilirliğinin ön koşulu olarak sayılabilmektedir. İnsanların yaşaması için zorunlu ihtiyaçlarından olan gıda maddelerinin tarladan sofraya ulaştırılmasını sağlayan bu kesimin yasalarla desteklenmesi ve sosyal güvenlik ve koruma sisteminde yer almaları gerekmektedir.

Tarım işçilerinin sosyal güvenlik sistemini zorunlu olarak düzenleyen bir yasal yapılanma için Türkiye tarım işletmelerinin yapısı dikkate alındığında devlet desteği ile gerçekleştirilmesi dışında bir seçenek bulunmamaktadır. Tarım işletmelerinin küçük olması ve işgücü maliyetlerinin artmasının işletmeciye getireceği yük, tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından önemli olup devletin sosyal güvenlik maliyetine desteğini zorunlu kılmaktadır.

Kaynaklar

- Akkaya Y. 2000. Sosyal Güvenlik Tarihi Üzerine Notlar. Toplum ve Hekim, Panel. Cilt 15, Sayı 2.
- Akpınar T. 2008. Türkiye'deki Tarım Sektörünün Sosyal Güvenlik Sorunlarına Avrupa Birliği ile Uyum Ekseninde Çözüm Önerileri. Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Namık Kemal Üniversitesi Tekirdağ.
- Akpınar T. 2009. Avrupa Birliği Ekseninde Türkiye'de Tarım Sektöründe Sosyal Güvenlik ve Sorunları. Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Metinleri, Tekirdağ.
- Altmeyer A. 1940. Social Security in relation to Agriculture and Rural Area. file:///C:/Users/User/Desktop/Amerika/v3n7p3.pdf (Erişim 20 Ağustos 2022)
- Anonim. 2022. Tarımda sosyal güvenlik ve ilgili mevzuatlar. https://personel.omu.edu.tr/docs/ders_dokumanlari/867_447_03_345.pptx (Erişim 11 Ağustos 2022)
- Anonim. 2023. Fransa Ülke Profili. <https://ticaret.gov.tr/data/5f3b96e213b876ea88e4ca0c/Fransa%20C3%9Clike%20Profili%202023.pdf> (Erişim 28 Ekim 2023)
- Anonymous. 2022a. Code Rural et de la Pêche Maritime. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071367/LEGISCTA000006138364/#LEGISCTA000006138364 (Erişim 17 Ağustos 2022)
- Anonymous. 2022b. The French Social Protection Scheme for Self-employed Workers in the Agricultural Professions. https://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_france_agricole_non-salaries_en.html (Erişim 18 Ağustos 2022)
- Anonymous. 2022c. The French Social Protection Scheme for Salaried Workers in the Agricultural Professions. https://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_france_agricole_salaries_en.html#introduction (Erişim 18 Ağustos 2022)
- Anonymous. 2022d. Social Insurance for Occupational Risks in France. <https://en.inrs.fr/prevention-in-france/socialinsurance-for-occupational-risks-in-france.html> (Erişim 15 Ağustos 2022)
- Anonymous. 2022e. Les Statistiques de la MSA la Securite Sociale Agricole. <https://statistiques.msa.fr/qui-sommes-nous/>. (Erişim 16 Ağustos 2022)
- Anonymous. 2023. La MSA : une organisation démocratique et représentative. <https://www.msa.fr/lfp/web/msa/identite/le-mutualisme>. (Erişim 05 Temmuz 2023)
- Bonilla-Garcia A, Gruat J. 2003. Social Protection: A Life Cycle Continuum Investment for Social Justice, Poverty Reduction and Sustainable Development. Social Protection Sector, ILO, Geneva.
- ILO. 2000. International Labour Organization. <https://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc88/rep-vi-1.htm#2.2> (Erişim 08 Ağustos 2022)
- ILO. 2019. Extension of Social Security to Workers in Informal Employment in the Asean Region. https://www.ilo.org/asia/publications/WCMS_735512/lang-en/index.htm (Erişim 28 Ekim 2023)
- ILO. 2022a. Intervention Model: For extending social protection to migrant seasonal agricultural workers. https://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/publications/WCMS_836459/lang-en/index.htm (Erişim 28 Ekim 2023)
- ILO. 2022b. ILO Safety and Health in Agriculture Convention. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C184. (Erişim 28 Ekim 2023)
- Kaya İÇ, Gün S. 2018. Kuzey Amerika ve Türkiye'de Tarımsal İş Hukuku. Turkish Journal of Agriculture – Food Science and Technology, 6(8): 1058-1065.
- Patır E. 2021. Tarım Alanında Çalışanların Sosyal Güvenliği. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İzmir.
- Resmi Gazete, 1964. Sosyal Sigortalar Kanunu. Sayı: 11766.
- Resmi Gazete, 1983a. Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu. Sayı: 18197.
- Resmi Gazete, 1983b. Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu. Sayı: 18197.
- Resmi Gazete. 2003. İş Kanunu. Sayı: 25134.
- Resmi Gazete. 2006. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. Sayı: 26200.
- Roudot A, Rosay G. 2020. MSA, The French Agricultural Social Protection Scheme. Ubezpieczenia w Rolnictwie – Materiały i Studia, 2(74)/2020, s. 329–357, DOI: 10.48058/urms/74.2020.10.
- Temir M. 2020. Türk İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Türk İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Tarımda Çalışanlar. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Uzundumlu AS. 2012. AB Ülkeleri İle Türkiye Tarımsal Yapısının Karşılaştırılması. Alinteri, S.23(B), s.68. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26300> (Erişim 28 Ekim 2023)
- Yenihan B. 2017. Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya'da ve Türkiye'de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 15, Sayı / N: 30, ss:177-196, 2017.
- Yılmaz A. 2004. Tahsis Mevzuatı İşlemleri. SSK Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü, SSK Yayıncılık, Ankara, s.391.